

Mere end 100 års bøv l med Rødding Sø er forbi

I 1878 var Rødding Sø stadig nogenlunde intakt, omend vandspejlet allerede dengang var sænket så meget, at der kunne »landvindes« nogle få hektar fugtig eng både i vestenden og oppe mod nordøst. Her kunne der græsses, tages høslæt og graves lidt tørv. Som målebordsbladet fra 1878 afslører, var der netop gravet de første drænggrøfter gennem de to tørlagte arealer.

Men lodsejerne havde kik på hele den lavvandede sø. Den dækkede 32 hektar mulig græsningsjord, der lå på en maksimal vanddybde af 2,5 meter. I sig selv var det ikke nogen skræmmende opgave. At det helt overvejende var humusholdig jord foruroligede ingen. Heller ikke Hedeselskabets kulturteknikere, der ellers burde vide bedre, da de blev kontaktet for at hjælpe med et projekt.

I 1912 omtales Rødding Sø-pro-

jektet i Hedeselskabet tidsskrift med bemærkningen »6 andragere. Under projektering.«, og i 1915 var projektet gennemført.

Først var det naturlige afløb, Nørremølle Å, blevet uddybet, så en god del af søens vand kunne løbe bort af sig selv. Dernæst havde man gravet en central afvandingskanal ned gennem søbunden, som så blev udgrøftet med åbne render, hvorfra vandet blev ledt fra engene ind i den centrale afvandingskanal og videre frem til afløbet.

Nu skal der dyrkes korn

Den tørlagte sø har utvivlsomt givet en rigtig god græsning og fint hø, da den dyndede jord indholdt masser af næringsstoffer. Til gengæld har søbunden næppe været stabil at færdes på. Gradvis er der sket en sætning af arealerne, så de igen begyndte at blive

våde, og det skabte problemer.

Lodsejerne øjnede straks en chance for en billig løsning, da Rigsdagen vedtog den generøse landvindingslov i november 1940.

Nu kunne man få statens økonomiske støtte med helt op til 66 procent, når der skulle foretages landvinding. Også ved renovering eller udbedring af gamle projekter kunne man komme i betragtning.

Lodsejerne omkring Rødding Sø indkaldte til møde om et projekt for de 20 hektar søbund, der ikke kunne afvandes uden en pumpestation. Seks af de syv lodsejere skrev under på ansøgningen om statsstøtte. Tilsammen rådede de over 16,91 hektar.

Den syvende lodsejer, der ikke ville være med, havde kun 3,19 hektar, så der var et overvældende flertal for projektet, som Hedeselskabets kulturtekniske afdeling inde i Viborg havde

Rødding Sø

Genskabt sø med 21 hektar vandareal og 12 hektar enge, otte km nordøst for Viborg. Afvandet i perioden 1878-1915. Detaildrænet og kultiveret til korndyrkning fra 1947, men problemer på grund af ustabile bundforhold. Genskabt i 2004 som Vandmiljøplan II-projekt med kvælstoffjernelse. Samlet pris: 14,5 mio. kr. (2004). Kommunalt og privat ejet. De to kort er fra 1879 og 1981, mens ortografiet fra COWI er optaget i 2008.

Viborg kommune.

Koordinater: 6262000, 530500.

Så sent som i 1930'erne var der stadig bønder, der agede med stude, når høet skulle køres hjem. Her er det Peiters datter, Magrethe og Mie, i Vrå fire kilometer nord for Rødding Sø, der henter vinterfoderet hjem. Foto: Tjeleegnens Lokalhistoriske Forening.

udarbejdet. Statens Landvindingsudvalg sagde ja i sommeren 1942 til projektet for de 20 hektar, selvom det skønnedes at ville koste 48.000 kr. (989.400 kr. i 2009-værdi). Staten lovede at betale totredjedele af budgettet i direkte støtte, mens den sidste tredjedel ville kunne fås som et billigt lån.

Projektet havde som formål at afvande de tørlagte engarealer på søbunden, så jorden kunne kultiveres og bruges til kornavl.

Som en væsentlig komponent indgik en nygravet landkanal langs sydsiden af søen. Den skulle opfange tilstrømningen af især regnvand fra oplandet, så det kunne ledes uden om den udtørrede søbund. Desuden skulle den centrale landkanal uddybes, og der skulle opføres en pumpestation, så arealerne kunne holdes tørre året rundt.

I september 1942 gav Landbrugsministeriet grønt lys for at sætte arbejdet i gang.

Budgettet skrider

Arbejdet løb ind i de første vanskeligheder allerede den næste sommer.

I maj 1943 standsede Arbejdsministeriet alle tilskudsarbejder i landkommunerne, fordi der var frygt for mangel på arbejdskraft til landbruget. Da statsstøtten var tildelt lodsejerne, fordi arbejdet blev betragtet som et

arbejdsløshedsprojekt, måtte man acceptere Arbejdsministeriets reguleringer på området.

De tyske fæstningsarbejder i Jylland havde opsuget titusinder af arbejdsløse, og det samme havde moseindustrien, der producerede tørv til de danske hjem; faktisk arbejdede der også 12.000 kvinder blandt de 50.000 mænd i tørvemoserne. Mere eller mindre frivilligt var mindst lige så mange ledige mænd draget til Tyskland for at arbejde i rustningsindustrien dernede. Reelt var der ingen ledige hænder til at luge roer, høste hø og tærsk korn.

Det lykkedes dog Statens Landvindingsudvalg at skaffe Rødding Sø-projektet en dispensation fra Arbejdsministeriets generelle stop for alle tilskudsarbejder. Dog var det på den udtrykkelige betingelse, at de beskæftigede arbejdere »uophørligt afgår fra arbejdet, såfremt deres arbejdskraft måtte være nødvendig ved landbrugsarbejde eller arbejde ved brændselsproduktionen«.

Helt så glat gik det ikke den føl-

For børnene blev det et tilløbsstykke, da jordarbejderne under dræningen af den udtørrede sø stødte på to oldgamle stammebåde, en i 1946 og en i 1947. Den sidste blev gravet fri i nogenlunde hel tilstand. Efter et årelangt ophold i Den Gamle By i Århus, blev båden flyttet til Nationalmuseet i 1995. Foto: Tjeleegnens Lokalhistoriske Forening.

gende sommer. Ganske vist fik man også denne gang en dispensation, men arbejdskraftmanglen var så akut i sommeren 1944, at tilladelsen kun gjaldt til højst tre jordarbejdere.

Til disse vanskeligheder med arbejdsstyrken føjede der sig også de rent kulturtekniske. Den bløde engjord var ikke nem at grave i, så arbejdet viste sig mere besværligt end forudset. Og dyrere.

I oktober 1945 måtte den tilsynsførende, amtsvandinspektør J. Vestergaard fra Viborg, anmode Landbrugsmministeriet om flere penge. Ellers ville projektet ikke kunne færdiggøres.

Og der var ikke tale om småpenge.

Projektet skulle tilføres yderligere 11.000 kr. til det oprindelige budget på 48.000 kr. – altså en overskridelse

af budgettet med 24 procent. Pengene blev bevilget, men inden regnskabet for projektet kunne afsluttes i 1947, var den samlede anlægsudgift vokset yderligere til 66.141 kr. (1,24 mio. kr. i 2009-værdi). Afvanding af Rødning Sø sprængte budgettet med 37 procent i faste priser.

Op velykket blev projektet aldrig. I et 100 års historisk tilbageblik i 1969 skrev den forhenværende sognerådsformand Mads Hansen:

»Rødning sø, vort smertensbarn, blev udtørret omkring 1895, en foranstaltning, der blev en dyr affære for lodsejerne, samtidig med at byen og sognet blev en værdifuld skønhedsplet mindre.«

Ekko fra fortiden

Som en uventet sidegevinst afdækkede drænarbejdet og kultivering af den udtørrede søbund to fund fra fortidens beboere ved søen. I 1946-1947 blev vrage af to stammebåde fundet i den våde engjord.

1947-båden målte 3,27 meter i længden og 0,9 meter i bredden. Den var fremstillet af et egetræ. Båden blev taget op og transporteret til Den Gamle By i Århus, hvorfra den i 1995 blev overført til Skibshistorisk Laboratorium på Nationalmuseet.

Bådernes alder er ukendt, da der ikke har været penge til de kostbare kulstof 14-analyser. Bådene kan stamme fra et hvilken som helst århundrede fra 5000 f.Kr. til slutningen af 1800-tallet, et spænd på 7000 år.

Derfor er det heller ikke muligt at sammenknytte bådene med de bopladser ved søen, som Viborg Stiftsmuseum påviste i 2009, da man undersøgte de nye byggegrunde omkring »Søparken« sydvest for søen. Arkæologerne har her påvist seks sikre hustomter fra en periode på ca. 300 år i tiden omkring 500 f.Kr. Der har altså boet mennesker i det nye villakvarter allerede i bronzealderen og ældre førromersk jernalder.

Dateringen er foretaget ved hjælp af keramik, der er fundet ved udgravningerne. Husene er konstateret ved fund af et stort antal stolpehuller, men det har ikke været muligt at afgøre, hvor

Den nye sø skabte en voldsom interesse for byggegrunde med søudsigt, og sydvest for søen blev de skrånende marker udstykket til et nyt boligområde med navnet »Søparken«.

mange af de såkaldte treskibede huse, der har eksisteret på samme tid.

Stærkt forurenet

Helt op i 1980'erne udnyttedes hovedparten af den udtørrede sø stadig som agerjord med sædskifte. Det ved vi fra marginaljordsrederegørelsen, der udkom i 1987.

Især i den sydlige del fandtes der dog flere arealer med græs. Her var afvandingstilstanden mindre tilfreds-

stillende, og det hang sammen med, at mere end halvdelen af søområdet, ifølge Arealdatakontoret, tilhørte kategorien »organisk jord«. En jordtype, der erfaringsmæssigt volder problemer, når der skal drænes.

I søområdets vestlige del var der desuden et fugtigt kærrområde med en smule rørskov.

Rensningsanlægget for Rødning By lå i søområdets sydøstlige hjørne, og det skabte problemer. Anlægget udledte sit biologisk rensede spildevand

Den aktive borgergruppe i Rødning har prioriteret friluftslivet højt ved den nye sø. Her er anlagt stisystemer, etableret badestrande og bygget shelters til primitiv overnatning. Biodiversiteten har fået knap så megen opmærksomhed. For eksempel har man overset behovet for et par kunstige øer, hvor der kunne yngle søfugle.

Den retablerede sø udgør et stort plus for den lille by, der siden 2004 har fået en idyllisk skønhed af høj værdi. Interessen for at flytte de otte kilometer hertil fra den nærliggende »storby«, Viborg, registreres tydeligt hos egnens ejendomsmæglere.

vand fra 400 personækvivalenter til landkanalen, men spildevandet kan højst have været nødtørftigt rensset, da landkanalen i midten af 1980'erne klassificeres som »ret stærkt forurenet« (saprobiesystem III). Nærmest udledningen fra rensningsanlægget var kanalen voldsomt tilslammet, og af højere planter rapporteres kun vandstjerne.

Nedstrøms sammenløbet af landkanalen og hovedafvandingskanalen foregik der en opspædning af landkanalens ret stærkt forurenede vand, så kvaliteten kunne hæves en anelse til »noget forurenet« (saprobiesystem II-III).

Ifølge marginaljordsredegørelsen havde Rødding Sø i 1980'erne ikke længere nogen væsentlig betydning for planter, insekter, fugle eller andre dyr. I det daværende Viborg amts fredningsplan for 1985-96 var søen blot klassificeret som et areal til »hovedsageligt ikke-naturbelastende aktiviteter«.

Rødding Sø blev dog fremhævet på marginaljordsredegørelsens liste over 36 oplagte emner for naturgenopretning i hele landet.

Formentlig byggede vurderingen også på, at det ville være økonomisk og politisk realistisk at forsøge sig med et projekt – hvad det også viste sig at være. Ti år senere kunne en genskabt sø bruges som led i oprensningen efter landbrugets forurening.

I Miljøministeriet lagde man dog ikke skjul på, at der kun ville være en beskedent biologisk-økologisk gevinst ved at genskabe søen, selv om den ville bidrage til at skabe »en økologisk forbindelseslinie fra Nørreådal – Viborgsøerne – Loldrup Sø – Rødding Sø – Rødsø – Skals Ådal«.

Nye millioner fra staten

Søen blev indviet 9. oktober 2004. Rent teknisk krævede selve genskabelsen ikke den store ingeniørkunst. Afløbet til Nørremølle Å var blevet hæ-

vet med en kunstig tærskel og et efterfølgende stryg. Desuden var pumpestationen blevet nedlagt og fjernet, og selve drænsystemet tilstoppet. Også det gamle rensningsanlæg havde man nedlagt, og spildevandet blev nu ført uden om søen til et andet rensningsanlæg.

I løbet af efteråret og den følgende vinter genopstod søen, der har en gennemsnitsdybde på 0,75 meter og en største dybde på 2,5 meter.

I maj 2005 blev der sat unge gedder ud for at holde skidtfiskene nede. Rovfiskene ser ud til at skabe en god tilstand i søen med klart vand ned til bunden flere steder. Den alt for høje koncentration af fosfor kan gedderne dog ikke gøre noget ved.

Finansieringen af søprojektet var helt overvejende sket med statens Vandmiljøplan II-midler, fordi det forventedes, at den nye sø kunne fjerne op mod 9 tons kvælstof (250 kilo pr. hektar) samt 55 kilo fosfor om året fra det forurenede drænvand fra land-

brug rundt om søen. Prisen har været 43.310 kr. pr. hektar, hvoraf det daværende Viborg amt betalte 1018 kr. pr. hektar. Den samlede pris løb op i 14,5 mio. kr. for de 33,5 hektar, som sø og enge udgjorde.

Guld værd

I flere årtier havde »Søgruppen« i Rødding by argumenteret for, at søen burde genopstå, og den daværende konservative borgmester Anna Margrethe Kaalund takkede på Tjele Kommunes vegne for gruppens store engagement, da kommunalbestyrelsen godkendte planen for søens fremtid i sommeren 2005.

Kommunalbestyrelsens søplan var blevet til på bedste demokratiske vis. Sammen med beboerne i Rødding og fra nærmeste opland arrangerede kommunen et »planværksted«. Over to dage midt i maj 2005 diskuterede 20 deltagere – 17 mænd og tre kvinder – ønsker og forslag til anvendelsen af den genskabte sø.

Det blev til en liste med 30 ønsker.

»Vi vil sejle på søen, der skal kunne bades, fiskeri bør være muligt, vi vil også have en sti rundt om det hele, man skal kunne overnatte i shelters, der bør opstilles borde og skraldespande – og så skal der tages hensyn til dyrelivet.«

Det var nogle udpluk af listen.

Langt de fleste borgerønsker blev realiseret, bl.a. med to kunstige sandstrande nedenfor byen, shelters og en sti hele vejen rundt. Dyrelivet har man derimod glemt. Hverken fugleøer eller andre særlige design er det blevet til, og Rødding Sø står da også helt nede på en 42. plads ud af 69 mulige på hitlisten fra august 2009 over fuglelivet ved de nyetablerede, danske søer.

Som en kontant belønning til lokalsamfundet er der på sydsiden investeret i et helt nyt boligområde »Søparken« med i alt 55 byggegrunde, der allesammen nyder godt af den nyskabte udsigt til søområdet. Lokale ejendomsmæglere bekræftede i sommeren 2009, at søen har vist sig at være guld værd. Ejendomspriserne i området er steget med 25 procent.

KILDER

Forfatterens besøg på lokaliteten, 6. okt. 2005 og 7. nov. 2008.

Hansen, Kjeld: Dårligt design i nye søer giver for få fugle. Fugle og Natur, nr. 3. Dansk Ornitologisk Forening 2009.

Hansen, Mads: Rødding sogn gennem 100 år. 12. december 1969. Viborg Stifts Folkeblad. Kopi hos Tjeleegnens Lokalhistoriske Forening.

Hedeselskabets Tidsskrift nr. 9. 32. årg. 1912.

Kieldsen, Mikkel: Rødding SV – bebyggelse fra bronzealder og ældre førromersk jernalder. Bygherrerapport nr. 24. Viborg Stiftsmuseum 2009.

Skotte Møller, H.U.: Marginaljorder og miljøinteresser. Retablering af tørlagte søer og fjorde i Danmark. Miljøministeriets projektundersøgelser 1986. Samlerapport nr. VII – Appendix. Skov- og Naturstyrelsen 1987.

Statens Landvindingsudvalg, j.nr. 394. Rigsarkivet.

Tjele Kommunes Tekniske Forvaltning: Plan for Rødding Sø og dens omgivelser. Godkendt af Kommunalbestyrelsen den 28. juni 2005.

Liv og glade dage ved søen

Fotos: Jørgen Jespersen

Udløbet fra Rødding Sø ses øverst, derunder sejler en glad familie i kano. Skt. Hans fejres med bål og Dannebrog ved søbredden, hvor sognets præst også har afholdt friluftsgudstjeneste med den genskabte sø som malerisk baggrund.

Fuglelivet i dag

Med tilladelse fra Dansk Ornitologisk Forening bringes her et uddrag af DOF-basen, der rummer et meget stort antal fugleobservationer fra alle betydningsfulde fuglelokaliteter i landet. Ønskes der en detaljeret og aktuel status for fuglelivet ved Rødding Sø, så brug dette link: www.dofbasen.dk

Herunder ses en oversigt over de 103 fuglearter, som er registreret fra **Rødding Sø**, pr. 22. januar 2010. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Lille Lappedykker	(24/85)	Stor Skallesluger	(6/127)	Stormmåge	(10/485)	Tornsanger	(5/9)
Toppet Lappedykker	(46/213)	Rød Glente	(2/2)	Sølvmåge	(3/13)	Havesanger	(1/1)
Gråstrubet Lappedykker	(18/59)	Rørhøg	(1/1)	Svartbag	(1/2)	Munk	(1/2)
Sorthalset Lappedykker	(42/229)	Duehøg	(1/1)	Fjordterne	(1/1)	Gransanger	(2/4)
Skarv	(22/148)	Spurvehøg	(1/1)	Ringdue	(2/14)	Løvsanger	(2/2)
Fiskehejre	(20/28)	Musvåge	(15/23)	Gøg	(4/5)	Fuglekonge	(3/4)
Knopsvane	(43/1175)	Tårnfalk	(7/8)	Mursejler	(3/10)	Topmejse	(3/6)
Pibesvane	(2/5)	Dværgfalk	(1/1)	Isfugl	(4/4)	Sortmejse	(2/4)
Sangsvane	(17/1377)	Vandrefalk	(1/1)	Stor Flagspætte	(1/1)	Blåmejse	(1/2)
Sædgås	(1/9)	Agerhøne	(2/4)	Sanglærke	(2/24)	Musvit	(2/3)
Grågås	(9/17)	Fasan	(2/3)	Digesvale	(8/248)	Skovskade	(1/1)
Nilgås	(8/14)	Grønbenet Rørhøne	(5/5)	Landsvale	(14/670)	Allike	(3/76)
Gravand	(23/292)	Blishøne	(33/5084)	Bysvale	(4/48)	Råge	(4/91)
Pibeand	(31/3645)	Lille Præstekrave	(11/18)	Engpiber	(4/26)	Gråkrage	(5/32)
Knarand	(10/21)	Stor Præstekrave	(1/1)	Gul Vipstjert	(1/2)	Ravn	(4/6)
Krikand	(28/193)	Vibe	(27/496)	Hvid Vipstjert	(7/35)	Stær	(4/507)
Gråand	(36/1770)	Brushane	(7/20)	Gærdesmutte	(1/2)	Skovspurv	(1/5)
Spidsand	(1/1)	Dobbeltbekkasin	(10/182)	Jernspurv	(5/6)	Bogfinke	(4/10)
Atlingand	(4/4)	Sortklire	(1/2)	Nattergal	(1/1)	Grønirisk	(3/23)
Skeand	(11/25)	Rødben	(7/11)	Bynkefugl	(1/1)	Stillits	(3/4)
Taffeland	(42/737)	Hvidklire	(13/52)	Solsort	(1/1)	Grønsisken	(4/57)
Troldand	(54/1916)	Svaleklire	(8/14)	Sangdrossel	(4/4)	Lille Korsnæb	(1/5)
Bjergand	(2/3)	Tinksmid	(16/92)	Misteldrossel	(3/4)	Dompap	(2/2)
Hvinand	(49/572)	Mudderklire	(19/100)	Kærsanger	(2/2)	Gulspurv	(4/8)
Lille Skallesluger	(2/2)	Dværgmåge	(1/4)	Rørsanger	(2/6)	Rørspurv	(7/11)
		Hættemåge	(19/4388)	Gærdesanger	(3/3)	Bomlærke	(3/8)

Plantelivet ved Rødding Sø

TBU 14/43-1: Rødding Sø

Rødding Sø er nu tørlagt og en-gene opdyrket.

Vegetationstyper: Sø(+), mark

Højere planter:

1900-1979: Tue-Siv(o)

Lokalitetskode: + (V)-B III r

Kilder: se Wind 1991.